

haterem” jest wykrywacz metali, który, zastosowany przez archeologa, przynosi ogromną ilość nowych danych, w zasadniczy sposób powiększających wiedzę o przeszłości. W ślad za kilkoma referentami stwierdził, że wprowadzane przez niektórych urzędników ochrony zabytków zakazy stosowania wykrywaczy przez archeologów prowadzą do niszczenia stanowisk poprzez wyrzucenie znacznej ilości materiału zabytkowego.

Sesja była rzeczywiście nie tylko uznana w kuluarach za miłe spotkanie, ale przede wszystkim niezwykle udana merytorycznie, o czym świadczyły bardzo żywe dyskusje po wszystkich wystąpieniach. Znaczny upływ czasu od poprzedniej sprawy, że pojawiło się wielu nowych, młodych referentów i słuchaczy. Powiódł się też zamiysł skonfrontowania przedstawicieli różnych środowisk badających podobne zjawiska — czy to w różnych epokach, czy też za pomocą różnych narzędzi. Niezwykle sprawna organizacja, jaką zapewнили kierowani przez dyrektora Tomasza Andrzejewskiego pracownicy Muzeum Miejskiego, również przysłużyła się ogólnemu zadowoleniu. Ale i organizatorzy okazywali satysfakcję, deklarując rychłe podjęcie prac nad wydaniem drukiem materiałów, a także ogłaszając plan zorganizowania kolejnej, XV sesji już w pięćdziesięciolecie pierwszego nowosolskiego spotkania numizmatycznego, czyli w 2013 r.

BRP.

**Sprawozdanie z II Ogólnopolskiej
Konferencji Naukowej
„Pieniądz i banki na Śląsku”, Poznań,
18-19 listopada 2010 r.**

W dniach 18 i 19 listopada 2010 r. miała miejsce w Poznaniu II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Pieniądz i banki

na Śląsku”, zorganizowana przez Muzeum Narodowe w Poznaniu, Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Archiwum Państwowe oraz Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Narodowego w Poznaniu. Miejscem obrad, które otworzył dyrektor Muzeum Narodowego, prof. Wojciech Suchocki, była Sala Renesansowa Ratusza poznańskiego. W słowie wstępnym prof. Suchocki podkreślił cykliczność sesji, jej interdyscyplinarny charakter, a także fakt szybkiego i udanego wydania materiałów pokonferencyjnych z obrad pierwszej sesji. Wyraził również nadzieję, że niniejsze działanie Muzeum o charakterze badawczym będzie kontynuowane w przyszłości. Następnie głos zabrał dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu – mgr Henryk Krystek oraz przedstawiciel Instytutu Historii UAM – prof. Roman Macyra. W imieniu Komitetu Organizacyjnego wystąpił dr Adam Soćko, dyrektor Muzeum Narodowego w Poznaniu ds. naukowych, serdecznie dziękując pozostałym członkom Komitetu za zaangażowanie i skuteczne pokonanie licznych trudności związanych z realizacją projektu.

Sesja, podobnie jak edycja poprzednia, została podzielona na kilka bloków, w których referaty poświęcone mennictwu przeplatały się ze związanymi z historią bankowości i historią sztuki ze szczególnym uwzględnieniem architektury budynków bankowych. Audytorium liczyło średnio 40-50 osób, aczkolwiek z powodu rozciągnięcia obrad w czasie ulegało częstym zmianom, toteż liczba uczestników sesji mogła zbliżyć się do setki. Zaplanowano 29 referatów, z czego wygłoszono 26, a jeden został odczytany. W materiałach pokonferencyjnych planowane jest uwzględnienie także niewygłoszonych referatów. W celu klarownego zreferowania sesji przedstawione zostaną osobno tematy

numizmatyczne i te poświęcone historii instytucji bankowych.

Pierwszą część poprowadził prof. Roman Macyra, a inauguracyjny referat, zatytułowany „Numizmatyka podwodna, czyli o współdziałaniu nauk”, wygłosił prof. Stanisław Suchodolski (Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie), przybliżając efekty zastosowania nauk ścisłych do rozwiązywania problemów związanych z ustalaniem datacji i obiegu pieniądza nowożytnego na przykładzie depozytów znalezionych we wrakach statków. Zwrócił jednocześnie uwagę słuchaczy na skalę zjawiska związaną z liczbą wraków spoczywających na dnie – w przypadku Bałtyku szacowaną na 10 tysięcy.

Mgr Marcin Rudnicki (Uniwersytet Warszawski) przedstawił w bardzo efektowny sposób najnowsze osiągnięcia w badaniach i rejestracji znalezisk monet celtyckich, nie tylko na Śląsku, lecz w szerszym, środkowoeuropejskim ujęciu, dowodząc istnienia wręcz rewolucyjnego przełomu ilościowego i jakościowego, którego jesteśmy świadkami w ciągu ostatnich pięciu lat.

Znaleziskom monet rzymskich na osadach kultury przeworskiej na Śląsku wystąpienie swoje poświęcił mgr Andrzej Romanowski (Muzeum Narodowe w Warszawie), analizując je pod względem ilościowym, chronologicznym oraz nominalnym, pomimo dość skromnego zasobu informacji — zarejestrowano bowiem 15 znalezisk.

Rozważania poświęcone badaniom nad bankami rozpoczęła dr Regina Pacanowska (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedstawiając referat „Bankowość komunalna II Rzeczypospolitej. Śląska perspektywa”, natomiast jedyną przedstawicielką filologii polskiej, dr Anna Podemska-Kałuża (Uniwersytet Adama

Mickiewicza) zaprezentowała obszerny referat poświęcony obrazowi pieniądza i banków w literaturze polskiej, uwydatniając zmiany toposu pieniądza w miarę zbliżania się ku współczesności.

Po przerwie obrady koordynował prof. Stanisław Suchodolski, a cykl wystąpień rozpoczęła dr Renata Ciołek (Uniwersytet Warszawski), kontynuując wątek poświęcony znaleziskom monet rzymskich na Śląsku, zwracając uwagę na coraz mniejszy (po 1945 r.) przyrost bazy źródłowej (obecnie 248 depozytów, z czego jedynie 6 z rozpoznaną strukturą chronologiczną). Dr Mateusz Bogucki (Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie) poświęcił swoje wystąpienie mennictwu średniowiecznemu. Omówił w nim obecnie dopiero rozpoznawane dość masowe zjawisko naśladownictw monet bawarskich z X i XI wieku, znajdujących również na Śląsku. Rozważania ilościowe i jakościowe dotyczące placków srebrnych oraz tzw. „siekańców” zawartych w kilku skarbach wczesnośredniowiecznych z terenu Śląska były tematem wspólnej pracy mgr Haliny Młodeckiej oraz mgra Piotra Chabrzyka (Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi). Ostatnia związana z numizmatyką wypowiedź tej części sesji była poświęcona analizie zawartości skarbu z Kopicza pod Złotoryją, dawniej znanego jako „z okolic Jawora”, a zwłaszcza monetom z imieniem „Bolesław” i głową św. Jana, przypisywanym dotychczas Bolesławowi Śmiałemu. Autor, mgr Witold Nakielski (Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Oddział w Łodzi), zaproponował nową atrybucję tych monet do Bolesława Krzywoustego.

Jedyny związany z bankowością referat tej części sesji wygłosił prof. Roman Macyra poświęcając swą uwagę powstaniu w wyniku podziału NBP banków re-

gionalnych o charakterze komercyjnym, a zwłaszcza funkcjonowaniu Wielkopolskiego Banku Kredytowego S.A. oraz Banku Zachodniego S.A. połączonych w 2001 r. w BZWBK S.A., a więc banków skupiających swą uwagę na zasobach i terytorium Wielkopolski i Śląska.

Blok popołudniowy sesji moderował prof. Wojciech Morawski (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), a pierwsze wystąpienie zostało poświęcone tematyce badań nad wczesnośredniowiecznymi skarbami z terenów Śląska i Wielkopolski w ujęciu porównawczym dotyczącym struktury i pochodzenia poszczególnych części składowych depozytów. Autorce interesującego i obszernego referatu, dr Barbarze Butent-Stefaniak (Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu), nie było dane wygłosić go w całości z powodu ograniczeń czasowych, jednak pełna wersja ukaże się w materiałach pokonferencyjnych.

W kolejnym wystąpieniu związanym z numizmatyką mgr Robert Pieńkowski (Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Oddział we Wrocławiu) przedstawił stan badań nad numizmatyką śląską. Autor skupił się na publikacjach najnowszych, akcentując przede wszystkim negatywne strony większości z nich, przestrzegając jednocześnie przed zbyt dużą ufnością pokładaną w tego typu wydawnictwach, pisanych głównie przez osoby nie zajmujące się numizmatyką profesjonalnie.

Jedyny gość spoza Polski, dr Luboš Polanský (Muzeum Narodowe w Pradze) swoje wystąpienie poświęcił znalezisku fałszywego denara ze śląskiego wczesnośredniowiecznego skarbu z Lasowic. Na podstawie tej monety omówił szerzej zjawisko fałszowania denarów we wczesnym średniowieczu, podając szereg interesujących analogii z terenu Czech i Moraw.

Tematyka związana z bankowością została z kolei zaprezentowana w referacie mgra Przemysława Smocha (Archiwum Państwowe w Katowicach) zatytułowanym „Banki i dokumentacja bankowa w zasobie Archiwum Państwowego w Katowicach”. Autor podkreślił stosunkową obfitość zgromadzonych w jego instytucji źródeł do dziejów bankowości na Śląsku, zwracając jednocześnie uwagę na fakt, że tego typu archiwalia nie są wykorzystywane w badaniach w wystarczającym stopniu.

Po przerwie obrady wznowiono pod przewodnictwem prof. Romana Macyry, zastępującego prof. Tomasza Panfila z Lublina, który nie dojechał z powodu choroby. Jako pierwszy tezy na temat roli monet śląskich wczesnego i dojrzającego średniowiecza w badaniach nad ikonografią św. Jana Chrzciciela przedstawił dr Witold Garbaczewski (Muzeum Narodowe w Poznaniu), skupiając się na XI-wiecznych denarach piastowskich, na których elementy ikonograficzne związane z tym świętym występują po raz pierwszy. Autor przedstawił także szeroką gamę analogii ikonograficznych z terenu Europy.

Prof. Borys Paszkiewicz (Uniwersytet Wrocławski), który nie mógł dojechać na konferencję z powodu obowiązków służbowych, przesłał referat pt. „Mennictwo śląskie średniowiecza. Węzłowe problemy”, który odczytany został przez dra Witolda Garbaczewskiego. Autor zwrócił w nim uwagę na wiele problemów dotyczących mennictwa śląskiego w całym średniowieczu, stawiając jednocześnie pytania zwiastujące rewizję wielu hipotez, obecnych w literaturze jeszcze od XIX stulecia i traktowanych jako w zasadzie nie wymagające dyskusji.

W tej części obrad prof. Wojciech Morawski zapoznał uczestników sesji z problematyką historii banków województwa

śląskiego w czasach II Rzeczypospolitej, a dr Mirosław Kłusek (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) z działalnością Państwowego Banku Rolnego, funkcjonującego na tym samym terenie. Następnemu okresowi w bankowości śląskiej, a właściwie jego powojennym początkom, uwagę poświęciły autorki następnego referatu, dr Cecylia Leszczyńska oraz dr Łucja Lisiecka (Uniwersytet Warszawski).

Wszystkim blokom pierwszego dnia konferencji towarzyszyły ożywione dyskusje, a po bardzo pracowitym dniu uczestnicy mieli okazję do dalszej wymiany poglądów podczas spotkania towarzyskiego.

Blok rozpoczynający drugi dzień obrad poprowadził ponownie prof. Roman Macyra, zastępując tym razem prof. Krzysztofa Filipowa (Uniwersytet w Białymstoku), który nie dojechał na konferencję z powodu choroby. Jako pierwszy referat wygłosił prof. Krzysztof Strykowski (Archiwum Państwowe w Poznaniu), który w bardzo obszerny sposób przedstawił problematykę gromadzenia i udostępniania badaczom dokumentacji bankowej – zarówno będącej w posiadaniu archiwów, jak i samych banków. Zwrócił także uwagę na zasoby archiwalne związane z polską bankowością pozostające poza obecnymi granicami kraju. Autor wysunął również postulat przeznaczenia części wydawanych na reklamę i promocję środków bankowych na utworzenie instytucji muzeum i archiwum bankowości polskiej.

Dr Aneta Borowik (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Zakład Historii Sztuki) przybliżyła słuchaczom projektantów oraz cechy architektury katowickich banków powstałych w okresie międzywojennym, a dr Janusz Gołaszewski (Archiwum Państwowe we Wrocławiu) przedstawił na podstawie zachowanych archiwaliów hi-

storię i działalność Śląskiego Banku Rentowego.

Z kolei mgr Zbigniew Bartkowiak (Muzeum Archeologiczne w Poznaniu) poszerzył wiedzę uczestników na temat kwartników śląskich, których niedawno ujawniane pojedyncze egzemplarze umożliwiają rewizję wcześniej poczynionych ustaleń, zwłaszcza w odniesieniu do atrybucji i powiązań ikonograficznych, ale także co do jakości tzw. „fabryki” (zespołu cech technologicznych) oraz materiału, z którego bito ten rodzaj monet.

Ostatni referent tego bloku sesji, dr Jarosław Dutkowski (Stowarzyszenie Numizmatyków Profesjonalnych, Gdańsk), zaprezentował problematykę funkcjonowania, także w rozliczeniach finansowych, monety złotej na Śląsku w XVI wieku, porównując sytuację na tym terenie do tego, co działo się w tym czasie w Gdańsku.

Po przerwie obradom przewodniczył prof. Krzysztof Strykowski, oddając głos dr Łukaszowi Dwilewiczowi (Szkola Główna Handlowa w Warszawie), który omówił bankowość na Dolnym Śląsku w okresie transformacji systemowej, a na koniec obrad dr Przemysławowi Czechanowskiemu (UAM w Poznaniu), prezentującemu referat „Getin Bank S.A. Od banku regionalnego do banku ogólnokrajowego. Studium sukcesu”. Jedyne wątek związany z historią pieniądza w tym bloku zreferował dr Bartosz Stefańczyk (Szkola Główna Handlowa w Warszawie) omawiając w skrótowy sposób „Monetę śląską w okresie wazowskim”, a właściwie monetę śląską opartą na wzorach polskich tego czasu.

Jak wspomniano wyżej, na obrady nie dotarli prof. prof. Tomasz Panfil z Lublina oraz Krzysztof Filipow z Białegostoku, którzy jednak zapowiedzieli przesłanie swoich prac do tomu pokonferencyjnego.

Konferencja oceniona została przez uczestników pozytywnie; większość wyraziła chęć uczestnictwa w kolejnej edycji planowanej na 2012 r., a dotyczącej dziejów pieniądza i bankowości na Pomorzu, zgłaszając nawet tematy swoich wystąpień.

Agnieszka Murawska

Historia monetarna obszaru bałtyckiego w średniowieczu — konferencja w Tallinnie

Estońskie Muzeum Historyczne, Instytut Historii w Tallinnie i Archiwum Miejskie urządziły wspólnie w dniach 9-10 grudnia 2010 r. konferencję numizmatyczną, gromadzącą w tym mieście badaczy z krajów nadbałtyckich. Poza Estonią reprezentowane były: Dania, Finlandia, Litwa, Łotwa, Niemcy, Polska i Szwecja. Organizatorami byli: Ivar Leimus, szeroko znany i aktywny numizmatyk z Muzeum Historycznego, oraz Mauri Kiudsoo, badacz z młodszego pokolenia, również bardzo czynny w ciągu ostatniej dekady. Konferencja została zaplanowana jako kameralna i utrzymała taki charakter, zebrawszy około 30 uczestników, zarówno numizmatyków akademickich, jak i amatorskich. Siedemnaście półgodzinnych referatów zostało przedstawionych w pełnej dyscyplinie czasowej i bez zmian w stosunku do rozesłanego wcześniej programu. Słuchacze otrzymali zawczasu plik abstraktów wszystkich wystąpień.

Z racji miejsca obrad nie tylko gospodarze, ale i część gości poczuwała się do obowiązku zawężenia tematyki wystąpień do monet estońskich i inflanckich, choć organizatorzy nie wyrażali takich oczekiwań. W rezultacie z pierwszej sesji dowiedzieliśmy się o znaleziskach średniowiecznych monet inflanckich w Finlandii i dawnej fiń-

skiej Karelii (Tuukka Talvio), rewelskich i derpskich na Litwie (Eduardas Remecas) oraz szwedzkich Inflanctów i Estonii w Szwecji (Kenneth Jonsson). Rezultaty okazały się jednak interesujące; w szczególności napływ monet do Szwecji i Finlandii pełnił rolę kompensacyjną w stosunku do miejscowego mennictwa, gdy ze względów finansowych władcy podejmowali bicie monety miedzianej zamiast srebrnej, bądź nie zaopatrywali Finlandii w dostateczną ilość monety.

Kolejna grupa referatów poświęcona była studiom nad mennictwem estońskim i inflanckim. Gunnar Haljak przedstawił rezultaty badań nad typologią i datowaniem monet inflanckich z lat 1363-1420, pokazując odzwierciedlenie kolejnych zmian stopy w znakach umieszczanych na monetach. Ivar Leimus pokazał rolę pożyczek zaciąganych przez Rewel u krzyżackiego mistrza krajowego jako stymulatora mennictwa rewelskiego. Hannu Sarkkinen zaś przedstawił przypadki stosowania na monetach biskupów derpskich tytułu *electus*, niekiedy anachronicznego, co objaśniał sytuacją polityczną, zwłaszcza walką o władzę — również nad mennictwem — między biskupem a miastem Dorpatem.

Trzecia sesja była mniej zwarta tematycznie i po bardzo ciekawym wystąpieniu Nanuschki Myrberg, która rozpatrywała XIII-wieczne monety gotlandzkie jako instrument szerzenia ideologii krucjatowej (dotyczącej w tamtym kręgu głównie krucjat inflanckich), Peter Ilisch przedstawił rozprzestrzenianie się monety nadreńskiej i westfalskiej na wschód w ciągu XII i XIII w. Cecilia von Heijne szeroko omawiała sytuację polityczną wokół Liwonii w XIV w. (zwłaszcza rywalizację szwedzko-nowogrodzką) jako czynnik kształtujący przepływ monety. Wreszcie Gitter Tarnow Ingwardson postawiła retoryczne pytanie,